

ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΣΠΥΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ – ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

ΤΑ ΝΕΡΟΠΡΙΟΝΑ ΤΩΝ ΑΡΒΑΝΙΤΑΔΩΝ

ΣΤΟ ΣΕΛΙ ΚΑΙ ΣΤΟ ΓΚΟΥΡΝΟΣΟΒΟ

(Μέσα 19ου - αρχές 20ού αιώνα)

Η μελέτη αυτή αφορά αποκλειστικά στην κατασκευή και εκμετάλλευση νεροπρίονων κατά τα μέσα του 19ου με αρχές του 20ού αιώνα στο όρος Βέρμιο, στις τοποθεσίες Σέλι και Γκουρνόσοβο, από ειδικούς τεχνίτες και επεξεργαστές ξυλείας που κατάγονταν από τα χωριά Ντάρδα και Ζίτσιστα περιοχής Κορυτσάς τους οποίους οι Ναουσαίοι αποκαλούσαν «Αρβανίτες». Θα αναφερθώ ειδικά στο χωριό Ντάρδα. Το χωριό αυτό είναι ορεινό, βρίσκεται στο όρος Μοράβα και σε υψόμετρο 1300 μέτρων από την επιφάνεια της θάλασσας. Παλιά ήταν κεφαλοχώρι με έντονη δραστηριότητα στον οικονομικό, πνευματικό και πολιτιστικό τομέα. Το χωριό δεν είναι πολύ παλιό. Ο χρόνος ίδρυσής του φτάνει σε βάθος τριών – τεσσάρων αιώνων, όχι περισσότερο. Είναι γνωστό ότι οι κάτοικοί του κατά το μεγαλύτερο ποσοστό προέρχονται από φυγάδες κυνηγημένους από τους Τούρκους, μεγάλο μέρος των οποίων έλκει την καταγωγή από τα χωριά του Σουλίου, ειδικότερα από την Κιάφα, Μπότσα κ.ά. Θα αναφερθώ ενδεικτικά στον παππού μου Πέτρο Κιαφούλη (από την πλευρά της μητέρας μου), κάτοικο της Ντάρδας, που έφερε το επώνυμο Κιαφούλης, επειδή ο προπάτορας αυτής της οικογένειας που ήλθε και εγκαταστάθηκε στο χωριό αυτό, κατάγονταν από το χωριό Κιάφα Σουλίου. Η Ντάρδα, την οποία έχω επισκεφθεί κατ' επανάληψη, περιβάλλεται από πυκνά δάση με πεύκα, έλατα και οξιές, από καταπράσινα λιβάδια και οργιώδη βλάστηση. Σήμερα είναι θέρετρο και θεωρείται ο ιδανικότερος τουριστικός τόπος. Ελάχιστη έκταση διαθέτει για αγροτική καλλιέργεια, γι' αυτό οι κάτοικοί του από λόγους βιοπορισμού αναγκάστηκαν από παλιά να στραφούν σε επαγγέλματα που έχουν σχέση με την εκμετάλλευση των δασών, όπως, κατασκευαστές και χειριστές νεροπρίονων, επεξεργαστές της ξυλείας σε διάφορες μορφές και διαστάσεις, μεταφορείς και έμποροι ξυλείας, κατασκευαστές καμινιών για παραγωγή ξυλανθράκων, κοπείς και πελεκητές ξυλείας και άλλες συναφείς με τα ανωτέρω δραστηριότητες. Από υπάρχοντα γραπτά στοιχεία μας παρέχεται η πληροφορία ότι οι Νταρδάρηδες (κάτοικοι τα Ντάρδας), πέραν της επαγγελματικής απασχόλησής τους σε διάφορες περιοχές της Αλβανίας, είχαν επεκτείνει τη δραστηριότητά τους στην εκμετάλλευση των δασών και σε άλλες χώρες, όπως Ελλάδα, Τουρκία, Σερβία, Βουλγαρία, Ρουμανία κ.α. Ειδικότερα, η παρουσία των Νταρδάρηδων στην Ελλάδα, αναφέρεται αρχικά στο όρος Όλυμπος, στο οποίο υπήρχαν νεροπρίονα από το 1800 μέχρι το 1935, στο Βέρμιο (στο Σέλι πρώτα και ύστερα στο Γκουρνόσοβο) από το 1840 μέχρι το 1913, στο Άγιο όρος από το 1850 μέχρι το 1926, στις περιοχές Λάρισας, Ιωαννίνων, Καρδίτσας, Λαμίας κ.α. από το 1820 μέχρι το 1910, στην Πάτρα από το 1840 έως το 1880, στο Μεσολόγγι από το 1845 μέχρι το 1910, στο Αργίνο από το 1850 μέχρι το 1935, στην Πελοπόννησο από το 1800 μέχρι το 1908, στη Θάσο, στην Κρήτη, στη Ρόδο κ.α. Ως προς την παρουσία των Νταρδάρηδων στο Σέλι του Βερμίου, από πηγές του οικογενειακού και συγγενικού μου περιβάλλοντος και από μαρτυρίες των Νταρδάρηδων που εγκαταστάθηκαν τελικά στη Νάουσα, προκύπτει ότι η πρώτη οικογένεια από το χωριό Ντάρδα που ήλθε στο Σέλι το 1840 – 1850 και κατασκεύασε νεροπρίονο με το

οποίο εκμεταλλεύονταν τα παρθένα δάση του ήταν η οικογένεια Ουρμάνη. Αυτό ήταν το αρχικό αυθεντικό επώνυμο αυτής της οικογένειας. Στη συνέχεια, από Ουρμάνης τράπηκε σε Γερμάνης για να καταλήξει σε Σανιδάς (από το επάγγελμα κοπής και επεξεργασίας σανιδιών). Οι γόνοι αυτής της οικογένειας εγκαταστάθηκαν οριστικά στη Νάουσα και φέρουν πλέον το επώνυμο Σανιδάς. Δεν μας είναι γνωστό το (βαπτιστικό) όνομα του Ουρμάνη που ήλθε πρώτος στο Βέρμιο, όμως γνωρίζουμε το όνομα του γιού του που λέγονταν Ηλίας, καθώς και τα ονόματα των τέκνων του τελευταίου που ονομάζονταν Σωτήριος, Περικλής, Νικόλαος, Ευδοξία, Ελένη και Πολυξένη. Ο Ηλίας είχε και δύο αδελφές που παντρεύτηκαν στη Νάουσα με Ναουσαίους, η μία με άντρα από την οικογένεια Παπανάνου και η άλλη με άντρα από την οικογένεια Μπακάλη. Μετά από κάποιο διάστημα από την εγκατάσταση του πρώτου νεροπρίονου στο Σέλι από τον Ουρμάνη, κατέφθασε και άλλος Νταρδάρης στο Σέλι, ο Θεμελής, που έστησε και αυτός νεροπρίονο και άρχισε να ανταγωνίζεται τον Ουρμάνη. Τελικά, μετά από αρκετά χρόνια, ο Ουρμάνης και ο Θεμελής αναγκάστηκαν να κλείσουν οριστικά τα νεροπρίονά τους στο Σέλι γύρω στο 1880, γιατί την εποχή αυτή εμφανίστηκε εκεί ένας δαιμόνιος συγχωριανός τους, ο Ηλίας Πάζης, με τεράστια πείρα στην κατασκευή νεροπρίονων και στην εκμετάλλευση των δασών. Επειδή ο Ουρμάνης και ο Θεμελής δεν μπόρεσαν να ανταγωνισθούν τον Ηλία Πάζη εγκατέλειψαν τα νεροπρίονά τους. Από αυτούς, ο μεν Ουρμάνης, όπως προαναφέρθηκε, εγκαταστάθηκε μόνιμα στη Νάουσα, ο δε Θεμελής στη Βέροια, όπου εφεξής άσκησε το επάγγελμα του ξυλέμπορου. Πρέπει να σημειώσω ότι την περίοδο εκείνη οι περισσότερες εκτάσεις του Βερμίου ανήκαν σε Αλβανούς μπέηδες, γόνους αρχηγών Αλβανικών μισθοφορικών σωμάτων, προς τους οποίους η Υψηλή Πύλη, επειδή δεν είχε χρήματα να πληρώσει τους μισθούς των μισθοφόρων, είχε εκχωρήσει με ταπιά (τίτλοι ιδιοκτησίας) εκτεταμένες εκτάσεις στο Βέρμιο. Καίτοι αγράμματος ο Ηλίας Πάζης, μιλούσε με ευχέρεια τα Αλβανικά, τα Ελληνικά, τα Τουρκικά και το Σλαβόφωνο γλωσσικό ιδίωμα των χωριών του κάμπου της Νάουσας. Διορατικός όπως ήταν, μετά την άφιξή του στο Σέλι και την εγκατάσταση από αυτόν του δικού του πρώτου νεροπρίονου, έκρινε σκόπιμο να επισκεφθεί τους προαναφερόμενους μπέηδες στην Κωνσταντινούπολη για να τους γνωρίσει προσωπικά. Όλα αυτά και όσα θα αναφέρω στη συνέχεια για τον Ηλία Πάζη, μου τα αφηγήθηκε ο γιός του Μιχαήλ Πάζης, πρώην βουλευτής του Λαϊκού Κόμματος που εκλέχτηκε από τις εκλογές του 1946 και θείος μου (ήταν εξάδελφος της μητέρας μου). Από την αρχή της γνωριμίας τους με τον Ηλία Πάζη, οι μπέηδες έδειξαν εμπιστοσύνη στο πρόσωπό του. Επειδή διέβλεπαν ότι πολύ σύντομα ο Βορειοελλαδικός χώρος θα ενσωματώνονταν στο ελεύθερο Ελληνικό κράτος και ότι θα έχαναν τις ιδιοκτησίες τους στο Βέρμιο, δέχτηκαν την πρότασή του να τον καταστήσουν πληρεξούσιο να ενοικιάζει και να πωλεί εν μέρει ή εν όλω αυτές κατά την κρίση του, αρκεί να τους απέστειλε το εισπραττόμενο αντίτιμό τους. Ήταν η εποχή που η Ρουμανική προπαγάνδα οργίαζε κυριολεκτικά στα Βλαχοχώρια μέσω του Ρουμανοδιδάσκαλου Απόστολου Μαργαρίτη, ο οποίος σε πολλά Βλάχικα χωριά είχε κατορθώσει να ανοίξει Ρουμανικά σχολεία. Οι εκπρόσωποι των Ρουμανιζόντων Βλάχων του Βερμίου είχαν πλησιάσει τον Ηλία Πάζη και προσπαθούσαν να τον πείσουν να πουλήσει τις εκτάσεις των μπέηδων στο Βέρμιο σ' αυτούς, υποσχόμενοι να πληρώσουν την αξία τους σε λίρες. Τότε ο Ηλίας Πάζης ταξίδεψε στην Αθήνα, επισκέφτηκε τα ανάκτορα και γνωστοποίησε σ' αυτά και στην Ελληνική κυβέρνηση τις προθέσεις των Ρουμανιζόντων Βλάχων. Η ενέργεια αυτή του Ηλία Πάζη επέσυρε την εύνοια των ανακτόρων και της Ελληνικής κυβέρνησης στο πρόσωπό του. Ο Ηλίας Πάζης, ως πληρεξούσιος των Αλβανών μπέηδων, πούλησε μεγάλη δασική έκταση του Βερμίου κοντά στη Νάουσα στην Ελληνική βασιλική οικογένεια. Έκτοτε, η οικογένεια Πάζη που είχε εγκατασταθεί οριστικά στη Νάουσα, έγινε φανατικός υποστηρικτής των ανακτόρων. Αργότερα, με εισήγηση των

ανακτόρων, απονεμήθηκε από την Ελληνική Βουλή στον Ηλία Πάζη το αριστείο εξαιρέτων πράξεων. Σχεδόν, ταυτόχρονα με την εγκατάσταση στο Σέλι νεροπρίονο από τον Ηλία Πάζη, εμφανίζεται στο Γκουρνόσοβο και άλλος «Αρβανίτης», ο Σωτήρης ή Σωτηράκης (άγνωστο το επώνυμό του) με καταγωγή από το χωριό Ζίτσιστα περιοχής Κορυτσάς, πανέξυπνος κι' αυτός και εφάμιλλος του Ηλία Πάζη, ο οποίος κατασκεύασε νεροπρίονο και εκμεταλλεύονταν τα δάση της περιοχής. Κατόπιν τούτου, εκδηλώθηκε οξύτατος ανταγωνισμός μεταξύ των δύο Αρβανιτάδων. Ο Ηλίας Πάζης για να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τον ανταγωνιστή του, μετέφερε στο Σέλι από τη Ντάρδα και από το διπλανό χωριό Σινίτσα τεχνίτες νεροπρίονων, επεξεργαστές ξυλείας και υλοτόμους. Πολλοί από αυτούς έφεραν αργότερα και τις οικογένειές τους και εγκαταστάθηκαν οριστικά στις πόλεις Νάουσα, Βέροια, Κατερίνη και Έδεσσα. Ειδικά, τα επώνυμα των οικογενειών από το χωριό Ντάρδα που εγκαταστάθηκαν στη Νάουσα είναι: Πάζης, Τσιότσης, Κιαφούλης, Κτώνας, Βενέτης και από τη Σινίτσα: Αποστόλου, Τορορής, Σίνος, Πίνης, Κιούτης, Γκόγκας. Ο Ηλίας Πάζης πολύ σύντομα θα αποκτήσει μεγάλη οικονομική ευρωστία από την εκμετάλλευση της ξυλείας στο Σέλι και βέβαια, ένεκα τούτου, σεβαστή περιουσία. Θα αγοράσει μέρος του δάσους Χωροπανίου (Στενημάχου), μεγάλα οικόπεδα στο Σιδηροδρομικό Σταθμό Νάουσας και στο Χωροπάνι, πολλούς αγρούς στη Νάουσα και στο Χωροπάνι και θα ανεγείρει στο κέντρο της Νάουσας μεγαλοπρεπή οικία με εντυπωσιακές Καρυάτιδες κάτω από τους εξώστες της. Στις μάχες μεταξύ των Εθνικού στρατού με το Δημοκρατικό στρατό κατά την επίθεση του τελευταίου εναντίον της Νάουσας την 11η Ιανουαρίου 1949, η οικία αυτή θα γίνει παρανάλωμα του πυρός μαζί με το συνεχόμενο κτίριο της δημοτικής βιβλιοθήκης. Πρέπει να σημειωθεί ότι τα έσοδα του Ηλία Πάζη είχαν αυξηθεί σημαντικά από τη συμμετοχή του σε διαγωνισμό του Τουρκικού Δημοσίου κατά τη διάρκεια κατασκευής της σιδηροδρομικής γραμμής Θεσσαλονίκης – Μοναστηρίου (Bitola) για την προμήθεια ξυλείας που θα χρησιμοποιούνταν σαν τραβέρσες. Στις αποθήκες που είχε στο σιδηροδρομικό σταθμό Νάουσας υπήρχαν αποθηκευμένες μεγάλες ποσότητες ξυλοκάρβουνων τα οποία αγόραζαν διάφοροι ξυλέμποροι και τα μετέφεραν με το τρένο σε άλλες πόλεις. Οι τεχνίτες και επεξεργαστές ξυλείας που είχε στο νεροπρίονό του ο Σωτηράκης στο Γκουρνόσοβο, κατάγονταν κυρίως από τα χωριά Χότσιστα, Γκράφι, Γκιουρέσι περιοχής Κορυτσάς και ελάχιστοι από τη Ντάρδα. Οι περισσότεροι από τους υλοτόμους του ήταν Βλάχοι από τη γύρω περιοχή και μερικοί Ναουσαίοι. Πολύ σύντομα δόθηκε και σ' αυτόν η δυνατότητα να αγοράσει κάποια ακίνητα στο κέντρο της Κοζάνης. Κατά την περίοδο της ένοπλης φάσης του Μακεδονικού Αγώνα (1903 - 1908), ο Ηλίας Πάζης συμπαραστάθηκε στα Ελληνικά ανταρτικά σώματα παρέχοντας αφειδώς τροφή, στέγη, και κάθε άλλη περιθαλψη σ' αυτά, πράγμα που δεν έπραξε ο Σωτηράκης, ο οποίος εξ αρχής δεν παρείχε καμιά βοήθεια προς αυτά. Για τον Σωτηράκη τον Αρβανίτη κάνει μνεία στο βιβλίο της «ΣΤΟΥ ΒΕΡΜΙΟΥ ΤΗΝ ΑΝΤΑΡΑ» (Δεύτερη έκδοση, σελ. 154 – 161, Αθήνα 1977) και η Θάλεια Σαμαρά. Σύμφωνα με τα γραφόμενά της, ο Σωτηράκης αρνήθηκε πεισματικά να συμμορφωθεί με τη διαταγή που του έδωσε στο σπίτι του Ναουσαίου γιατρού Χριστόδουλου Περδικάρη ο αρχηγός των Ελληνικών ανταρτικών σωμάτων περιοχής Βερμίου Γεώργιος Κατεχάκης (Θεόφιλος) να προσλαμβάνει εφεξής στο πριόνι του μόνο Ναουσαίους υλοτόμους και όχι Ρουμανίζοντες Βλάχους οι οποίοι κατέδιδαν συστηματικά τους Έλληνες αντάρτες στους Τούρκους. Είναι γνωστό, άλλωστε, ότι οι Ρουμανίζοντες Βλάχοι υλοτόμοι του Σωτηράκη είχαν σκοτώσει στο νεροπρίονό του δύο Ναουσαίους, τον Χαραή και τον Ντρισιλιάρη και τρεις Ελληνόφωνους Βλάχους από τη συνοικία Αλώνια, που εργάζονταν σαν υλοτόμοι σ' αυτόν. Κατά τα γραφόμενα πάντοτε της Θάλειας Σαμαρά, ο Σωτηράκης οργίσθηκε σφόδρα από τη διαταγή του Κατεχάκη, δεν θέλησε να υπακούσει και εκτόξευσε απειλές προς αυτόν και προς τον Περδικάρη ότι θα ειδοποιήσει την Τουρκική

φρουρά της Νάουσας. Δεν δίστασε μάλιστα να τραβήξει το περίστροφό του για να πυροβολήσει τον Κατεχάκη. Παρενέβη αμέσως όμως ο Περδικάρης ο οποίος τον ηρέμησε. Μετά παρέλευση ορισμένου χρονικού διαστήματος από το περιστατικό αυτό, ο Σωτηράκης, με εντολή του Κατεχάκη και της τοπικής Επιτροπής Μακεδονικού αγώνα, συνελήφθη ύστερα από ενέδρα που του έστησαν οι αντάρτες μέσα στη Νάουσα και φυλακίστηκε σ' ένα σπίτι στα Αλώνια. Επειδή, και μετά τη σύλληψή του, συνέχισε να αρνείται με πείσμα να συνεργασθεί με τα Ελληνικά ανταρτικά σώματα. σφάχτηκε τελικά στο αγώγι (αυλάκι με νερό) που περνούσε από το σπίτι που ήταν φυλακισμένος. Υπερήλικες Ναουσαίοι διηγούνταν ότι, επί ώρες μετά τη σφαγή του Σωτηράκη, το αυλάκι ήταν ακόμα κατακόκκινο από το αίμα του. Άξιο απορίας είναι για ποιο λόγο οι Βουλγαρόφωνοι κομιτατζήδες με επικεφαλής τους βοεβόδες Λούκα Ιβάνωφ και Χατζή είχαν πυρπολήσει το νεροπρίονο και τη ξυλεία του στο Γκουρνόσοβο, γνωστού όντος ότι αυτός δεν περιέθαλπτε τα Ελληνικά ανταρτικά σώματα. Το περιστατικό αυτό το περιγράφει σε ποίημά του ο Ναουσαίος λαϊκός ποιητής Κωσταντούλης Σιούγγαρης. Από το ποίημα αυτό παραθέτω αποσπασματικά μέρη του:

«Χατζής και Λούκας κίνησαν στον Πρόδρομο να πάνουν

και με τον διάβολο οδηγό το έργο τους να κάνουν.

Ο διάβολος τους έλεγε στον Πρόδρομο να πάτε,

να κάμετε χρυσή δουλειά, με όρεξη να φάτε.

Κάψατε την περιοχή, ανώγια και οντάδες,

έτσι θα σας δώσω αξίωμα σαν τους ντερβεναγάδες.

Κί' έτσι αποφασίσανε τον Πρόδρομο να κάψουν.

.....

Κί' αφού έκαμαν το κακό στο μέγα μοναστήρι.

εις το πριόνι πήγανε του Αλβανού Σωτήρη

και τα σανίδια κάψανε μαζί με το πριόνι».

(Τάκης Μπάιτσης «ΚΩΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ». Ο λαϊκός ποιητής της Νιόουσας. Σελ. 32. Νάουσα 1982). Μετά από την πυρπόληση του νεροπρίονου του Σωτηράκη στο Γκουρνόσοβο, οι τεράστιες ποσότητες ξυλανθράκων που είχε αποθηκευμένες στο σιδηροδρομικό σταθμό της Νάουσας ο Ηλίας Πάζης, έγιναν παρανάλωμα του πυρός από εμπρηστική ενέργεια και κάηκαν ολοσχερώς. Φυσικά, δεν είναι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς ότι δράστες του εμπρησμού ήταν οι Βουλγαρόφωνοι κομιτατζήδες. Πριν κλείσω, θα προσπαθήσω εν ολίγοις να περιγράψω τι ακριβώς ήταν το νεροπρίονο. Το νεροπρίονο αρχικά δεν αποτελούσε μόνιμη εγκατάσταση, αλλά το συναρμολογούσαν κοντά στο σημείο που γίνονταν η υλοτόμηση κάθε φορά, μεταφέροντας τα ξύλινα και μεταλλικά εξαρτήματά του εκεί (φτερωτή, πριόνι, βαγένια κ.ά.). Κάθε φορά κατασκεύαζαν νέα ντάνα, δηλαδή βάση, που την αποτελούσαν επάλληλες σειρές από κομμάτια χοντρών κορμών, τοποθετημένες χιαστί. Το μέγεθός του, κυρίως το μήκος του, εξαρτώνταν από το πόσο μεγάλοι ήταν οι κορμοί που επρόκειτο να πριονισθούν. Η θέση για την εγκατάσταση του νεροπρίονου επιλέγονταν να βρίσκεται πάντοτε σε πλαγιά με μεγάλη κλίση ώστε να είναι δυνατή η μεταφορά των κορμών με ολίσθηση επάνω σε ξυλόδρομους ή με σπρώξιμο με τσεκούρια ή με χρήση της

ροής του ποταμού. Αργότερα, με την πάροδο του χρόνου, παρέστη η ανάγκη κατασκευής μόνιμου νεροπρίονου σε στεγασμένες εγκαταστάσεις, συνήθως πλάι στα ποτάμια ή στους πρόποδες των δασωμένων πλαγιών στην περιοχή όπου γίνονταν η υλοτόμηση. Κατά τη λειτουργία του νεροπρίονου, η περιστροφική κίνηση της κατακόρυφης φτερωτής του και του οριζόντιου άξονα, μέσω ενός μεταλλικού στρόφαλου μετατρέπονταν σε παλινδρομική κατακόρυφη κίνηση του πριονιού. Σε κάποια νεροπρίονα υπήρχε η δυνατότητα κοπής σε ένα λεπτό της ώρας κορμού μήκους 2 – 3 μέτρων. Τα νεροπρίονα των Αρβανιτάδων στο Βέρμιο παύουν να υπάρχουν μετά το 1913, πρώτα στο Γκουρνόσοβο και μετά στο Σέλι. Στα πρόθυρα του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου εμφανίζεται στο Βέρμιο η Αγγλική εταιρεία «Millars Timber & trading company Limited» που κατασκεύασε δικά της πρίονια στο Γκουρνόσοβο. Σημειώνω ότι το έτος 1985 πραγματοποιήθηκε στην Αλβανία το πρώτο επιστημονικό Συνέδριο για το χωριό Ντάρδα, στο οποίο, μεταξύ των άλλων εισηγήσεων, έγινε και εισήγηση από τον Νταρδάρη Vasil Balli με τίτλο «Pylli dhe sepata e Dardharit» (Το δάσος και το τσεκούρι του Νταρδάρη) με αναφορά στις επαγγελματικές δραστηριότητες των κατοίκων της Ντάρδας στην Αλβανία και σε άλλες χώρες και ειδικότερα, στις δεξιότητες που διέθεταν αυτοί γύρω από τη συστηματική εκμετάλλευση του δασικού πλούτου. Η ανωτέρω εισήγηση περιλαμβάνεται στο βιβλίο του Νταρδάρη συγγραφέα Vangjo Ilo: «DARDHA DHE NJEREZIT E SAJ», libri 1, ribotim, faq. 110 - 115. Tirane 2008.

ΔΗΜΟΣΙΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ